

Berquin Notarissen cvba

Bron:

Maandblad "Uw Vermogen" (uitgave De Persgroep), nr. 2, mei 2004

Auteur:

Eric L. SPRUYT

Notaris-Vennoot *Berquin Notarissen*

Prof. Fiscale Hogeschool, Brussel

Onderstaande tekst is auteursrechtelijk beschermd. Deze tekst mag niet worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotocopie of op welke wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur.

HET HUWELIJKSCONTRACT MET KEUZELEDING: de comfortabele vijfsterren-oplossing

Huwelijkscontract: de juiste keuze

Wie in de huwelijksboot stapt, heeft alvast één (avontuurlijke) zoektocht achter de rug; deze naar de geschikte levenspartner. Eenmaal de trouwdatum, de feestzaal met bijhorende DJ en de garderobe vastligt, breekt de tijd aan van het meer ernstige denkwerk: de keuze van het huwelijkscontract. Een niet onbelangrijke beslissing want ze is determinerend voor de vermogensrechtelijke verhoudingen tussen de echtgenoten (en derde partijen, zoals schuldeisers) en dit zowel tijdens het huwelijk, bij echtscheiding als bij overlijden.

Statistisch gezien is het gros van de Belgen nog steeds gehuwd onder een *stelsel van gemeenschap van goederen*. In de eerste plaats omdat dit het huwelijksregime is dat de jonge tortelduifjes van de wetgever gratis cadeau krijgen. Inderdaad, wie trouwt en vooraf niet naar de notaris stapt om een contract "op maat" te laten opstellen, is zowiezo gehuwd onder het wettelijk stelsel van gemeenschap van goederen. De juridische spelregels hiervan lijken immers best in de smaak te vallen van de doorsnee burger zodat hij geen reden ziet om hiervan af te wijken. Het wettelijk stelsel wordt gekenmerkt door drie soorten vermogen. Beide echtgenoten beschikken elk over een *eigen vermogen* dat ze – enkele uitzonderingen nagelaten – vrij beheren. Dit eigen vermogen bevat al wat ze reeds bezaten voor het huwelijk. Hierin komt ook alles terecht wat ze tijdens het huwelijk "gratis" ontvangen uit erfenis of schenking. Familiegoederen blijven zodoende eigen. Verder is het eigen vermogen o.a. samengesteld uit de strikt persoonlijke goederen zoals kledij, juwelen, familiesoeveniers enz. en roerende goederen (gereedschappen en werktuigen zegt de wet) die dienen tot de uitoefening van het beroep. Naast de twee eigen vermogens kenmerkt dit stelsel zich door de aanwezigheid van een *gemeenschappelijk vermogen*. In de meeste gezinnen zit het merendeel van hun bezittingen in dit laatste vermogen. Het wordt immers gevormd door hun beroepsinkomsten, hun spaaroverschotten en geldbeleggingen, alles wat ze tijdens het huwelijk kopen met die spaarcenten (meestal de gezinswoning en de inboedel) en tot slot, alles waarvan ze niet kunnen aantonen dat het eigen is.

Wat bij overlijden ?

Wat zijn de erfrechten van de langstlevende echtgeno(o)t(e) bij overlijden van één van de huwelijkspartners die per hypothese gehuwd is onder dergelijk stelsel van

gemeenschap van goederen. Indien er kinderen zijn, dan bestaat de *nalatenschap* van de eerststervende uit: a) zijn eigen vermogen en b) zijn aandeel, te weten de helft, in het gemeenschappelijk vermogen. De langstlevende erft hiervan krachtens de wet het vruchtgebruik, d.i. het recht om deze goederen te gebruiken, er het genot van te hebben en er de inkomsten van op te strijken. De kinderen erven de blote eigendom van dezelfde goederen. Zijn er geen kinderen uit het huwelijk ontsproten, dan erft de langstlevende echtgenoot de gemeenschap in volle eigendom en de eigen goederen van de overledene in vruchtgebruik. De andere erfgenamen van de overleden echtgenoot (bv. zijn ouders, broers en zuster) erven dan de blote eigendom van diens eigen goederen.

Een voorbeeld: Paul en Nicole zijn gehuwd zonder contract en hebben twee kinderen, Marc en Nadine. De ouders van Paul zijn overleden en hebben hem een chalet in de Ardennen nagelaten. Samen hebben Paul en Nicole tijdens hun huwelijk een vermogen opgebouwd bestaande uit: 1. een villa te Meise die ze bewonen, 2. een spaarboekje, 3. een effectenportefeuille en 4. een appartement te Elsene dat ze verhuren. Paul verliest het leven in een tragisch verkeersongeval. Nicole behoudt haar helft in volle eigendom in de villa te Meise, het spaarboekje en de effectenportefeuille en in het appartement te Elsene (met name haar helft in de huwelijksgemeenschap). Tegelijk erft ze op de andere helft van deze goederen evenals op de chalet het vruchtgebruik. Marc en Nadine erven de blote eigendom van deze goederen. Op basis van haar vruchtgebruik zal Nicole de villa mogen bewonen, de huuropbrensten van het appartement mogen opstrijken en zich de financiële opbrengsten (intresten, dividenden) van het spaarboekje en de effectenportefeuille mogen toeëigenen. De chalet mag ze krachtens haar vruchtgebruik zelf gebruiken of, indien ze verkiest deze te verhuren, de huurgelden hiervan opstrijken.

Alles kan beter: “Langs leeft, al heeft”

Uit hetgeen voorafgaat blijkt dat wanneer er kinderen zijn de langstlevende echtgeno(o)t(e) samen erft met deze kinderen. De kinderen verwerven een deel (medeëigendoms)rechten in de goederen die de eerststervende ouder nalaat. Sommigen kunnen hier best mee leven en vinden het absoluut geen erg dat de kinderen reeds een stukje meepikken uit de erfenis. Vaak is het in praktijk immers zo dat de kinderen hun erfdeel niet echt opeisen en alles gewoon bij het oude blijft. De langstlevende echtgeno(o)t(e) vindt zich doorgaans ook voldoende beschermd door de wet die stelt dat de kinderen in elk geval nooit de omzetting (lees: de afkoop in een geldsom of kapitaal) van het vruchtgebruik kunnen vragen wat de gezinswoning en de huisraad betreft. Nogal wat gehuwde koppels daarentegen redeneren anders en willen in eerste instantie mekaar maximaal bevoordelen bij een erfenis. De idee is dan: laat ons goed voor mekaar zorgen, onze kinderen komen later wel aan hun trekken, namelijk bij het overlijden van de laatste van ons tweetjes. De wetgever biedt een oplossing voor deze (terechte) verzuchting. Het is inderdaad toegelaten bij overlijden de huwelijksgemeenschap anders dan bij helften te verdelen, jazelfs de inhoud van het gemeenschappelijk vermogen in zijn geheel en voor de volle eigendom aan de langstlevende ouder toe te bedelen. De juristen noemen dit laatste een *verblijvingsbeding*, in de volksmond beter bekend als de clause “*langst leeft, al heeft*”. Een uitdrukkelijke clause is daartoe wel vereist zodat de opmaak van een huwelijkscontract zich voor de echtgenoten die dit toegepast willen zien opdringt. Het burgerlijk wetboek rechtvaardigt deze mogelijkheid naar de kinderen toe vanuit de idee van het uitgesteld erfrecht. Inderdaad, want daar komt de toepassing van

dergelijke clause in feite op neer. Bij het overlijden van de eerste ouder gaat de gemeenschap volledig naar de langstlevende ouder, pas wanneer deze ook later komt te sterven erven de kinderen. Ze worden dus niet onterfd maar hun erfrecht wordt enkel uitgesteld in de tijd.

Nut van een verblijvingsbeding

Waarin zit hem het nut van dergelijk verblijvingsbeding ? De inlassing van dergelijke clause heeft tot gevolg dat de langstlevende ouder alleenheerser (en wel in volle eigendom) van de ganse huwelijksgemeenschap wordt. Er ontstaat m.a.w. geen juridische onverdeelde medeëigendom met de kinderen bij het overlijden van vader of moeder. In ons hoger geciteerd voorbeeld heeft dit bv. concreet tot gevolg dat Nicole vrij de villa en het appartement zal mogen beheren en hierover volheid van beschikking heeft. Idem dito wat de spaargelden en effectenportefeuille betreft. Ze hoeft in een geen enkel opzicht rekening te houden met, laat staan toestemming te vragen aan, de kinderen. Wenst ze een goed uit deze gemeenschap (bv. het appartement te Elsene) te verkopen dat beslist ze daar in volkomen vrijheid over en komt de prijs haar ook volledig toe. Kortom, het verblijvingsbeding biedt de langstlevende ouder een vrijheid in doen en laten en garandeert haar onafhankelijkheid in haar/zijn relatie met de kinderen. Men zou zich de vraag kunnen stellen waarom daartoe zonodig via het huwelijkscontract moet gewerkt worden. Kan een en ander ook niet via testament gerealiseerd worden. Ja en neen. Vooreerst is een testament steeds eenzijdig herroepbaar door hij/zij die het gemaakt heeft. Dit is niet geval met een clause in het huwelijkscontract. Deze kan maar met instemming van beide huwelijkspartners en mits het volgen van een daartoe speciaal door de wetgever uitgeschreven procedure gewijzigd worden. Er is meer. Wanneer men een erfgenaam via testament iets extra's toebedeeld, dan moet dit steeds afgetoetst worden binnen het erfrecht. Meer bepaald dient nagegaan te worden of zodoende het wettelijke voorbehouden erfdeel van de zgn. reservataire erfgenamen (lees: de erfgenamen, inzonderheid de kinderen, waaraan de wetgever een wettelijk voorbehouden erfdeel garandeert) niet is aangetast. Met het verblijvingsbeding is dit niet het geval. In het burgerlijk wetboek worden verblijvingsbedingen immers als zgn. *huwelijksvoordelen* onder bezwarende titel gekwalificeerd. In gewone mensentaal gezegd: dit soort clauses worden niet als schenkingen of testamenten beschouwd waardoor ze volledig buiten de spelregels van het erfrecht vallen. Enkel in het geval er stiefkinderen zijn maakt de wetgever hierop een uitzondering en wordt het verblijvingsbeding wel als een schenking beschouwd.

Schrap en win

In nogal wat gevallen in de praktijk is een ingreep in oude huwelijkscontracten wenselijk.

Vooreerst omdat tal van oude huwelijkscontracten, daterend van voor 1981, clauses bevatten die thans volkomen zinloos zijn geworden. In dat jaar werd het wettelijk erfrecht van de langstlevende echtgenoot immers fors uitgebreid en verbeterd. In veel oudere contracten zal men bv. lezen dat de langstlevende bij overlijden de helft van de huwelijksgemeenschap krijgt in volle eigendom en de andere helft in vruchtgebruik. Welnu, dergelijke clause is door de inmiddels gewijzigde wetgeving nutteloos geworden. De echtgenoten hebben de indruk dat ze mekaar meer geven dan wettelijk voorzien, maar in werkelijkheid is dit niet het geval. Immers, sinds 1981 erft de langstlevende echtgeno(o)t(e) zowiezo in deze

verhouding de gemeenschap (zie hoger). Dergelijke clausules kunnen dus maar beter geschrapt worden uit het contract.

Een wijziging van tal van oude contracten dringt zich echter vooral op in de mate ze het hoger besproken verblijvingsbeding bevatten waardoor de huwelijksgemeenschap in zijn totaliteit en in volle eigendom toevalt aan de langstlevende ouder. Ofschoon dit, zoals hoger aangetoond, belangrijke juridische voordelen biedt, heeft het verblijvingsbeding het nadeel fiscaal zeer duur uit te vallen. Op grond van een specifieke bepaling in het W.Succ. betaalt de langstlevende ouder immers bij het eerste overlijden successierechten op het volle pond, namelijk op de ganse gemeenschap die hem/haar toevalt. Bovendien moeten de kinderen bij het later overlijden van de langstlevende ouder nogmaals successierechten betalen op het deel dat destijds het voorwerp uitmaakte van de toebedelingsclausule. De fiscus passeert dus m.b.t. hetzelfde vermogen tweemaal aan de kassa. Dit maakt de toepassing van het verblijvingsbeding merkkelijk duurder dan in de situatie waarbij de nalatenschap gewoon verdeeld wordt volgens de wettelijke regels en de kinderen reeds in de eerste nalatenschap een stukje mee-erven. Hoe kan dit vermeden worden? Alvast niet door bij het overlijden de langstlevende ouder gewoonweg te laten verzaken aan de toepassing van de clausule en ze zodoende buiten werking te stellen. Het Hof van Cassatie, de hoogste rechtbank in dit land, besliste immers op 22 april 1948 dat zulks nu eenmaal niet kan. De enige goede oplossing bestaat erin over te gaan tot een wijziging van het huwelijkscontract en het verblijvingsbeding te schrappen, of beter te herschrijven naar een meer verfijnde clausule, het keuzebeding (zie hieronder).

Het keuzebeding: gun uzelf juridisch comfort

Wanneer dan effectief besloten is om het oude huwelijkscontract een face-lift te laten ondergaan (om de redenen hierboven uiteengezet), gaat onze voorkeur uit naar een nieuw soort clausule die de langstlevende echtgeno(o)t(e) een gigantische vrijheid en tegelijk een groot juridisch en fiscaal comfort biedt. Deze sinds enkele jaren door het notariaat ontwikkelde clausule werd het *keuzebeding* gedoopt of ook wel het *alternatief verblijvingsbeding*. Daar waar het verblijvingsbeding een vrij drastische optie is, biedt het keuzebeding meer soeplesse. In plaats van zowiezo in alle omstandigheden bij overlijden aan de langstlevende ouder de ganse huwelijksgemeenschap in volle eigendom toe te bedelen komt het keuzebeding erop neer dat in het huwelijkscontract aan de langstlevende diverse vooraf uitgeschreven opties worden gelaten m.b.t. de vererving van de huwgemeenschap. Deze opties kunnen o.a. bestaan in de toebedeling van a) ofwel de helft in volle eigendom en de andere helft in vruchtgebruik (het wettelijk systeem dus), b) ofwel de ganse gemeenschap in volle eigendom (het klassiek verblijvingsbeding), c) ofwel alle roerende goederen (de huisraad, de spaarcenten enz.) in volle eigendom, d) ofwel alle onroerende goederen (huis, appartement, grond) in volle eigendom enz. Men kan de keuzemogelijkheden naar hartelust uitbreiden. Hoe meer keuzes, hoe meer comfort en vrijheid voor de langstlevende ouder. De idee is dan dat de langstlevende ouder na het overlijden vrij kiest voor welke optie hij of zij gaat. Met kennis van zaken en rekening houdend met zijn/haar vermogenstoestand of verlangens op dat vlak, met de gezinssituatie en, last but not least, met het fiscaal prijskaartje van elke keuzemogelijkheid, zal de langstlevende de voor hem/haar geschikte keuze kunnen maken. Aldus zal bv. in het geval de gezinssituatie van dien aard is dat de langstlevende in een perfecte verstandhouding leeft met zijn kinderen (en schoonkinderen !?) en bijgevolg door het overlijden van de partner niet bevreesd is

voor enige inmenging of beperking van zijn beschikkingsvrijheid, niet de noodzaak aangevoeld worden om enig goed van de huwgemeenschap in volle eigendom naar zich toe te trekken en dus reeds de blote eigendom aan de kinderen laten. Of, de langstlevende die graag nog wat wil reizen kan beslissen om alle spaartegoeden naar zich toe te trekken in volle eigendom maar het vastgoed mee laten vererven voor de blote eigendom door de kinderen. Of omgekeerd, de bejaarde achterblijver die in home woont en zich afvraagt of zijn karig pensioen zal blijven volstaan om de kosten hiervan te dekken, kan beslissen om het vastgoed in volle eigendom te erven zodat hij/zij bij een latere verkoop hiervan de integrale verkoopsopbrengst op zijn spaarboekje kan plaatsen en dit niet met de kinderen hoeft te delen. In het huwelijkscontract waarin dergelijk keuzebeding wordt ingelast zullen de modaliteiten van de keuze meestal zorgvuldig worden uitgewerkt. Aldus zal bv. geregeld worden binnen welke tijdspanne de langstlevende ouder zijn/haar keuze dient kenbaar te maken (meestal 5 maand na het overlijden daar dit tevens de termijn is waarbinnen de aangifte van nalatenschap moet ingediend worden). Doorgaans wordt ook voorzien dat de keuzemogelijkheid komt te vervallen en de gewone regels van het wettelijk erfrecht spelen zo de verstandhouding tussen de echtgenoten op het ogenblik van het overlijden niet meer optimaal is (bv. een echtscheidingsprocedure is hangende of het echtpaar woonde reeds meer dan zes maand feitelijk gescheiden).

Een kleine chirurgische ingreep

De inlassing van een keuzebeding is hoegenaamd geen zware procedure. Een bezoek aan de notaris en de ondertekening van één enkele wijzigende akte volstaat. De kostprijs hiervan varieert tussen de 250 à 300 eur. Geef toe: een minieme kost voor een gigantische luxe.

Eric L. SPRUYT

De auteur is notaris, vennoot van het kantoor "Berquin Notarissen" en professor aan de Fiscale Hogeschool te Brussel